

УДК 615.1:378:37.091.33-027.22

НАЛЕЖНА ФАРМАЦЕВТИЧНА ПРАКТИКА: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРОТОКОЛІВ ПРОВІЗОРА / ФАРМАЦЕВТА У ПІСЛЯДИПЛОМНУ ОСВІТУ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

І.А.Зупанець, О.Ф.Пімінов*, Г.В.Зайченко*, Н.В.Бездітко, О.М.Ліщишина, О.О.Шилкіна****

Національний фармацевтичний університет
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету*
Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України**

Ключові слова: стандартизація медичної допомоги; протоколи провізора; фармацевтична допомога; післядипломна фармацевтична освіта

GOOD PHARMACY PRACTICE: IMPLEMENTATION OF PHARMACEUTIST/PHARMACIST PROTOCOLS IN THE POSTGRADUATE EDUCATION OF PHARMACY SPECIALISTS

I.A.Zupanets, O.F.Piminov*, G.V.Zaychenko*, N.V.Bezditko, O.M.Lischishina, O.O.Shilkina****

National University of Pharmacy, Institute of Pharmacy Professionals Qualification Improvement at the National University of Pharmacy, State Expert Centre of the Ministry of Public Health of Ukraine***

Key words: standardization of medical care; pharmacist/pharmacist protocols; pharmaceutical care; pharmaceutical postgraduate education

The article deals with the current state of implementation of pharmacist/pharmacist protocols in practical activities of pharmacy specialists as an important component of good pharmacy practice in Ukraine. The authors summarize the experience of short cycles of thematic improvement in the form of workshops and seminars as a promising form of continuing professional education, most adapted to modern conditions of existence of the pharmaceutical sector in the health care industry. The successful combination of initiatives of governmental regulatory bodies, in particular the Ministry of Public Health, with the latest educational technologies and participation of leading practitioners, teachers can be the real method for improving the quality of pharmaceutical care.

Професія провізора/фармацевта в сучасному світі розвивається значними темпами, і нові аспекти його професійної діяльності стають нагальною вимогою не лише пацієнтів та лікарів, а й міжнародних та національних органів і установ сектора охорони здоров'я [3, 19]. На теперішній час у більшості країн світу, в тому числі в Україні, головним акцентом професійної діяльності провізора в аптеці стає Належна аптечна практика (НАП) [5, 10, 13, 17]. Вона чітко спрямована на

підвищення рівня здоров'я кожного окремого пацієнта та нації в цілому, а працівник аптеки повинен не тільки «не нашкодити», але й сприяти отриманню оптимальних результатів медикаментозного лікування [5, 7, 12, 15]. В різних країнах фармацевтична практика надзвичайно відрізняється [6, 14, 20]. Щоб нівелювати цю різницю та гармонізувати міжнародний рівень фармацевтичної допомоги ВООЗ/МФФ, створюють Стандарт якості аптечних послуг НАП [4, 5, 16]. Відповідно до

стратегії ВООЗ/МФФ в Україні також впроваджуються стандарти НАП, які на теперішній час імплементовані у вигляді протоколів провізора (фармацевта) (далі – Протоколи) [4, 9]. Затверджені наказами МОЗ України Протоколи є невід'ємною складовою комплексу медико-технічної документації системи стандартизації медичної допомоги в Україні. Але розробка Протоколів – це лише перший крок щодо стандартизації фармацевтичної допомоги на рівні аптечного закладу. Наступним важливим кроком цього процесу є впровадження Протоколів у щоденну практичну діяльність працівників аптечних закладів [1, 11]. За даними моніторингу [2], проведеного в 2014 р., Протоколи поки недостатньо широко застосовуються на практиці при відпуску відвідувачам аптечних закладів безрецептур-

І.А.Зупанець – доктор мед. наук, професор, завідувач кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

О.Ф.Пімінов – доктор фарм. наук, професор, директор Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

О.М.Ліщишина – канд. мед. наук, директор Департаменту стандартизації медичних послуг ДП «Державний експертний центр МОЗ України» (м. Київ)

них препаратів. На момент проведення опитування лише 72% спеціалістів знали про існування Протоколів, 56% мали їх у друкованому вигляді і тільки 46,5% керувалися ними в роботі. Таким чином, пошук дієвих шляхів впровадження Протоколів у практичну діяльність працівників аптек закладів є актуальним завданням для навчальних закладів безперервної фармацевтичної освіти [8, 18, 21]. Одним з видів освітньої діяльності можуть бути короткотривалі цикли підвищення кваліфікації працівників аптек закладів шляхом проведення науково-практичних семінарів за тематикою Протоколів.

Мета роботи – узагальнення досвіду впровадження протоколів провізора/фармацевта шляхом проведення науково-практичних семінарів для формування компетенцій з фармацевтичної опіки та підвищення якості фармацевтичної допомоги спеціалістами практичної фармації.

Для досягнення зазначеної мети під час роботи вирішувалися наступні завдання:

1. Визначити характерні особливості короткотривалої форми підвищення кваліфікації провізорів (науково-практичних семінарів) як одного з можливих шляхів впровадження Протоколів у практичну діяльність працівників аптек закладів.

2. Опрацювати тематику Протоколів, які на час проведення науково-практичного семінару мають найбільшу актуальність для впровадження в щоденну практику (з урахуванням сезонної захворюваності, регіональних особливостей тощо).

3. Обрати сучасні методичні та педагогічні підходи для ефективного засвоєння матеріалу науково-практичних семінарів за тематикою Протоколів.

4. Розробити анкету зворотного зв'язку між провізорами-учасниками семінару і лекторами для оцінки ефективності нау-

ково-практичних семінарів як форми впровадження Протоколів у практичну діяльність працівників аптек закладів.

5. За результатами анкетування вдосконалити форми післядипломної освіти, направлені на підвищення професійних компетенцій, зокрема тих, що пов'язані з наданням фармацевтичної допомоги згідно з Протоколами.

Матеріали та методи

Проведено узагальнення та аналіз досвіду проведення науково-практичних семінарів для працівників аптек закладів за матеріалами Протоколів у десяти регіонах України в 2015 р. Загальна кількість учасників семінарів складала 1768 осіб, вік – від 23 до 64 років, стаж роботи в аптеці – від 1 до 38 років. Опитування учасників семінару за спеціально розробленою анкетой проведено серед 654 спеціалістів практичної фармації. Використані аналітичний, логічний та статистичний методи; метод узагальнення.

Результати та їх обговорення

Згідно з методичними рекомендаціями МОЗ України [1] впровадження затверджених Протоколів може здійснюватися шляхом використання їх в якості:

1) нормативно-інформаційних матеріалів:

а) розроблених і затверджених внутрішніх документів аптек закладів – робочих інструкцій (стандартних операційних процедур) для провізорів, клінічних провізорів та фармацевтів щодо стандартів обслуговування відвідувачів та порядку роздрібної реалізації безрецептурних лікарських засобів (ЛЗ);

б) індикатора якості роботи «першостольника» під періодичним контролем методами внутрішнього аудиту, «таємного покупця», опитування кінцевих споживачів тощо;

в) часу для внутрішнього контролю за роботою персоналу такими методами як тестування, опитування, атестації, конкурси на кращого фахівця тощо;

2) інформаційно-просвітницького матеріалу для відвідувачів аптек закладів щодо раціональної фармакотерапії та відповідального самолікування;

3) інформаційного посібника для провізорів, клінічних провізорів та фармацевтів при відпуску безрецептурних ЛЗ;

4) обов'язкового навчального матеріалу для стажерів та новоприйнятих працівників аптек закладів у межах здійснення адаптаційних заходів.

На нашу думку до наведених вище шляхів впровадження Протоколів доцільно додати ще один, а саме – використання Протоколів в якості навчального матеріалу для проведення короткотривалого підвищення кваліфікації працівників аптек закладів у формі науково-практичних семінарів. Такий шлях впровадження Протоколів має певні переваги перед іншими, а саме:

- надає можливість підняти рівень обізнаності провізорів щодо змісту Протоколів протягом дуже короткого часу (один робочий день – 6 год);
- проведення семінарів протягом одного дня дозволяє залучати провідних лекторів (відповідно до тематики семінарів);
- найвищий рівень лекторської майстерності суттєво підвищує мотивацію до участі в семінарах та сприяє ефективному засвоєнню матеріалу;
- в залежності від нагальних потреб (пори року, регіональних особливостей захворюваності тощо) можна обирати з Протоколів найбільш актуальні для певного часу та певної аудиторії теми. Це, в свою чергу, сприяє мотивації до навчання;

Таблиця

Анкета оцінки ефективності впровадження Протоколів провізора/фармацевта учасниками короткотривалих циклів підвищення кваліфікації працівників аптекних закладів у формі науково-практичного семінару

Питання, №	Питання	Варіанти відповіді	Відповідь «так» (%)
1	Чи знаєте Ви про існування протоколів провізора/фармацевта?	так ні	100%
2	Чи наявні Протоколи в аптекному закладі:	так ні	97%
2.1	в друкованому вигляді	так ні	37%
2.2	в електронному вигляді	так ні	60%
3	Чи наявні препарати з Протоколів в аптекному закладі?	так ні	91%
4	Чи керуєтеся Ви Протоколами в роботі?	так ні	64%
5	Чи потрібні науково-практичні семінари для працівників аптекних закладів за тематикою Протоколів?	так ні важко відповісти	88%
6	Чи є в прослуханих лекціях новий для Вас матеріал?	так ні важко відповісти	91%
7	Чи задоволені Ви формою проведення семінару?	так ні важко відповісти	98%
8	Чи є у Вас бажання відвідати семінар наступного разу?	так ні важко відповісти	98%
9	Чи підвищилась Ваша обізнаність щодо інформаційного матеріалу Протоколів?	так ні важко відповісти	99%
10	Чи будете Ви після участі в семінарі частіше здійснювати консультації відвідувачів аптеки відповідно до Протоколів?	так ні важко відповісти	82%
11.1	Ваша загальна оцінка семінару	відмінно	82%
11.2		добре	18%
11.3		задовільно	–

- підвищення рівня обізнаності щодо матеріалів Протоколів можливе одночасно для достатньо великої кількості працівників аптекних закладів (200-250 осіб);
- з урахуванням оновлення номенклатури лікарських препаратів на фармацевтичному ринку та рівня наукових знань щодо їх клінічних особливостей дозволяє од-

ночасно впроваджувати матеріали Протоколів та поновлювати їх інформаційний зміст;

- поєднання процесу практичного впровадження Протоколів та підвищення професійної кваліфікації з отриманням сертифікату, що надає певну кількість балів, які зараховуються при отриманні/підтвердженні категорії;

- наявність безпосереднього зворотного зв'язку між спеціалістами-слухачами та лекторами дозволяє миттєво корегувати зміст та форму подання інформаційного матеріалу, а пізніше – вносити зміни до Протоколів;
- забезпечує безпосередній контроль за ефективністю впровадження інформаційної складової Протоколів та інноваційних освітніх технологій в Україні.

З чинних на теперішній час 34 Протоколів було відібрано вісім, що віддзеркалюють підходи до симптоматичної терапії симптомів, з приводу яких відвідувачі аптеки найчастіше звертаються за лікарськими засобами (ЛЗ) [9]. Ці Протоколи поєднуються за тематикою «симптоми простуди та гострих респіраторних захворювань (ГРЗ)», «біль різної локалізації» та «печія». Всі лекції були створені за єдиним методичним підходом, який відповідає алгоритму подання матеріалу в Протоколах. Спочатку наводиться розширена клінічна характеристика певного симптому, для лікування якого пацієнт звертається в аптеку за безрецептурним ЛЗ; загрозливі симптоми, які потребують термінового звернення за лікарською допомогою («червоні прапорці»); далі викладається детальна характеристика напрямків фармакотерапії відповідного симптому, клініко-фармакологічна характеристика ЛЗ та умови їх раціонального застосування. На відміну від друкованого варіанту Протоколів, де ЛЗ наведено лише за міжнародними непатентованими назвами (МНН), в лекціях відповідно до кожного МНН передбачено характеристику окремих ЛЗ за торговими назвами (ТН) з урахуванням їх особливостей та переваг – лікарської форми, дозування та ін. До складу лекторів були залучені виключно доктори медичних та

фармацевтичних наук, професори, фахівці найвищої кваліфікації, а саме, Президент Української асоціації гастроентерологів, головний позаштатний спеціаліст МОЗ України за спеціальністю «Педіатрія» та ін. За єдиною програмою короткотривале підвищення кваліфікації працівників аптекних закладів у формі науково-практичного семінару «Сучасна фармакотерапія. Роль працівника аптеки» було проведено в десяти регіонах України. В кожному регіоні для участі в семінарі було залучено 200-250 працівників аптекних закладів. За даними реєстрації слухачів під час проведення семінарів у 9 регіонах з 10 кількість відвідувачів була вище запланованої.

Для проведення опитування слухачів щодо оцінки ефективності проведених семінарів як шляху впровадження Протоколів в аптекну практику було розроблено анкету. Основні питання анкети та результати аналізу опитування наведені в таблиці.

Як свідчать узагальнені дані опитування провізорів-учасників семінару, майже в усіх ап-

теках наявні Протоколи та присутні ЛЗ, що включені до Протоколів. Загалом рівень впровадження Протоколів дещо вищий, ніж було виявлено при попередньому моніторингу в 2014 р. (відповідно 46% та 64%). В той же час слід відмітити, що в даному разі опитування проводилось серед учасників семінару, тобто серед найбільш мотивованої на використання Протоколів частки працівників аптекних закладів. Результати аналізу проведеного опитування свідчать про достатню ефективність короткотривалої форми підвищення кваліфікації у формі семінарів як шляху впровадження Протоколів у практичну діяльність. Про це свідчить висока частка слухачів, які планують розширити використання Протоколів у подальшій професійній діяльності, а також задоволеність абсолютної більшості слухачів тематикою та формою проведення семінару. Абсолютна більшість респондентів підтвердили, що зазначена форма безперервного професійного навчання сприяє підвищенню рівня знань та компетенції сучасного фахівця фар-

мацевтичного сектора галузі охорони здоров'я.

ВИСНОВКИ

1. Науково-практичні семінари за тематикою протоколів провізора/фармацевта – дієвий інструмент впровадження стандартизації фармацевтичної допомоги в щоденну практичну діяльність працівників аптекних закладів України.

2. Доцільно продовжити практику проведення підвищення кваліфікації провізорів у формі науково-практичних семінарів за тематикою протоколів провізора/фармацевта.

3. В сучасних економічних умовах короткотривалі цикли тематичного удосконалення є однією з ефективних, гнучких і сучасних форм післядипломної фахової освіти.

4. Проведення тематичного удосконалення спеціалістів фармації згідно зі стратегічними напрямками МОЗ України щодо стандартизації медичної та фармацевтичної допомоги є важливим фактором, що забезпечує активну підтримку з боку державних закладів та сприяє підвищенню якості фармацевтичної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зупанець І.А., Талаєва Т.В., Ліщишина О.М. та ін. *Методичні рекомендації з розробки застосування протоколів провізора (фармацевта) на засадах доказової медицини, впровадження та моніторингу.* – К.: ДЕЦ МОЗУ, 2014. – 26 с.
2. Ліщишина О.М., Шилкіна О.О., Доброва В.Є. та ін. // *Клінічна фармація.* – 2015. – Т. 19, №3. – С. 11-16.
3. Наказ МОЗ України від 13.09.2010 р. №769 «Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 роки».
4. Наказ МОЗ України від 28.09.2012 р. №751 «Про створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі Міністерства охорони здоров'я України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29 листопада 2012 року за №2001/22313.
5. Наказ МОЗ України від 30.05.2013 р. №455 «Про настанову ВООЗ та МФФ «Належна аптекна практика: Стандарти якості аптекних послуг»».
6. *Опека пациента в практике врача и провизора. Руководство по применению лекарственных средств: Пособие / Под ред. И.А.Зупанца, В.П.Черных.* – К., 2011. – 480 с.
7. Панфілова Г.Л. // *Актуальні питання фарм. і мед. науки та практики.* – 2014. – №2. – С. 89-97.
8. Пімінов О.Ф., Великий Д.Л., Гарна С.В. та ін. // *Провізор.* – 2010. – №11. – С. 11-14.
9. *Протоколи провізора (фармацевта): Інформаційний посібник МОЗ України / Розробники: В.П.Черних, І.А.Зупанець, О.О.Нагорна та ін.* – Х.: Золоті сторінки, 2014. – 232 с.

10. Эльяшевич Е.Г. // Вестник ВГМУ. – 2015. – №1. – С. 6-11.
11. Aburahma M.H., Mohamed H.M. // Am. J. Pharm. Educ. – 2015. – Vol. 77, №4. – P. 59-61.
12. Berenguer B., LaCasa C., De la Matta M.J. et al. // Curr. Pharm. Des. – 2004. – Vol. 10 (31). – P. 3931-3946.
13. Buttigieg S.C., Rathert C., D'Aunno T.A. et al. // Adv. Health Care Manag. – 2015. – Vol. 17. – P. 3-22.
14. Goes J., G Savage.T., Friedman L.H. // Adv. Health Care Manag. – 2015. – Vol. 17. – P. 31-35.
15. Hepler C.D. // Pharmacotherapy. – 2004. – Vol. 24 (11). – P. 1491-1498.
16. Joint FIP/WHO guidelines on good pharmacy practice: standards for quality of pharmacy services. WHO Technical Report Series, No. 961, 2011. – Geneva: World Health Organization, 2011. – 18 p. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.fip.org/good_pharmacy_practice
17. Lutz E.M., Rovers J., Mattingly J. et al. // J. Am. Pharm. Assoc. – 2009. – Vol. 49. – P. 4-10.
18. Ofstad W., Brunner L.J. // Am. J. Pharm. Educ. – 2013. – Vol. 77, №4. – P. 70-74.
19. Rosenberg A. The Expanding Role of Pharmacists in a Transformed Health Care System // National Governors Association, 13 Jan. 2015. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.nga.org/cms/home/news-room/news-releases>
20. Tiyyagura S.R., Purnanand A., Rathinavelu M.R. // IOSR J. of Pharmacy. – 2014. – Vol. 4, Is. 12. – P. 27-33.
21. Wallman A., Vaudan C., Sporrang S. // Am. J. Pharm. Educ. – 2013. – Vol. 77. – P. 2-36.

НАЛЕЖНА ФАРМАЦЕВТИЧНА ПРАКТИКА: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРОТОКОЛІВ ПРОВІЗОРА / ФАРМАЦЕВТА У ПІСЛЯДИПЛОМНУ ОСВІТУ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

І.А.Зупанець, О.Ф.Пімінов*, Г.В.Зайченко*, Н.В.Бездітко, О.М.Ліщишина, О.О.Шилкіна****

Національний фармацевтичний університет, Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету*, Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України**

Ключові слова: стандартизація медичної допомоги; протоколи провізора; фармацевтична допомога; післядипломна фармацевтична освіта

Висвітлено сучасний стан впровадження протоколів провізора/фармацевта у практичну діяльність аптечних закладів як важливої складової належної фармацевтичної практики в Україні. Авторами узагальнено досвід проведення короткотривалих циклів тематичного удосконалення у формі науково-практичних семінарів як перспективної форми безперервної професійної освіти, найбільш адаптованої для сучасних умов існування фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я. Вдале поєднання ініціативи державних регуляторних органів, зокрема Міністерства охорони здоров'я України з новітніми освітніми технологіями, із залученням провідних фахівців-практиків, освітян може стати реальним шляхом підвищення якості фармацевтичної допомоги населенню.

НАДЛЕЖАЩАЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА: ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ПРОТОКОЛОВ ПРОВИЗОРА/ФАРМАЦЕВТА В ПОСЛЕДИПЛОМНОМ ОБРАЗОВАНИИ СПЕЦИАЛИСТОВ ФАРМАЦИИ

И.А.Зупанец, А.Ф.Пиминов*, А.В.Зайченко*, Н.В.Бездетко, Е.М.Лищишина, Е.А.Шилкина****

Национальный фармацевтический университет, Институт повышения квалификации специалистов фармации Национального фармацевтического университета, Государственный экспертный центр Министерства здравоохранения Украины**

Ключевые слова: стандартизация медицинской помощи; протоколы провизора; фармацевтическая помощь; последипломное фармацевтическое образование

Освещено современное состояние внедрения протоколов провизора/фармацевта в практическую деятельность аптечных учреждений как важной составляющей надлежащей фармацевтической практики в Украине. Авторами обобщен опыт проведения краткосрочных циклов тематического усовершенствования в форме научно-практических семинаров как перспективной формы непрерывного профессионального образования, наиболее адаптированной для современных условий существования фармацевтического сектора отрасли здравоохранения. Удачное сочетание инициативы государственных регуляторных органов, в частности Министерства здравоохранения Украины, с новейшими образовательными технологиями, привлечением ведущих специалистов-практиков, педагогов может стать реальным путем повышения качества фармацевтической помощи населению.

Адреса для листування:

61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 53.

Тел. (57) 706-23-46. Е-mail: bezdetkofarm@gmail.com.

Національний фармацевтичний університет

Надійшла до редакції 09.11.2015 р.